

Yhteiskuntahistorian tutkimus, tutkittavan suostumus ja avoimen tieteen haasteet

Heidi Laine

Tietosuoja ja tutkittavan suostumus osallistua tutkimukseen -seminaari

1.11.2017

DATA-ASIAIN KANSALLISKOMITEA

TIEDEAKATEMIAIN NEUVOTTELUKUNTA

DELEGATIONEN FÖR VETENSKAPSAKADEMIERNA I FINLAND

COUNCIL OF FINNISH ACADEMIES

KE *Knowledge
Exchange*

OPEN KNOWLEDGE
FINLAND

TÄSSÄ ESITYKSESSÄ

- Yhteiskuntahistorian aineistokäytännöt
- Avoin tiede historiatieteiden näkökulmasta
- Oma esimerkkini
- Tietosuoja-asetuksen haasteet
 - Suostumuksen rajoitteet
 - Ryhmäyksityisyys

YHTEISKUNTAHISTORIA

... tutkii yhteiskuntaa ja sen rakentumista,
... on usein aikalaishistoriaa,
... tarkastelee erityisesti arkea, modernisaatiota,
... HY:ssä talous- ja sosiaalihistoriaa ja poliittista historiaa.

YHTEISKUNTAHISTORIAN AINEISTOT

“Olen ajatellut haastatella komitean jäseniä, päälähdeaineistona komitean materiaali arkistossa. Minua jännittää erityisesti se, miten arvovaltaiset asiantuntijat, joista osa ollut professorina omassa tiedekunnassani [...], suhtautuvat minuun ja tutkimusasetelmiini.”

“Haastattelin [...] historiaa varten noin 20 henkilöä. Kysyin haastattelutilanteessa luvan haastattelun tutkimuskäyttöön. En huomannut kysyä saako nimi näkyä teoksessa alaviitteessä. Nyt kaikki haastateltavat näkyvät lähdeviitteissä eri puolilla kirjaa ja luettelona lopussa. Teksti käsittelee vain ammattiasioita eikä kukaan haastateltu ole huomauttanut asiasta.”

Nykyisessä [...] -projektissa haastatteluaineistot voivat tulla kyseeseen, niin Suomen [...] kuin Venäjän [...] osalta. Luulen kyllä että ovat molemmat aika kärkkäitä valvomaan etujaan, jos haastatteluja järjestyy. Muuten olen tutkinut viime aikoina [...] -luvun ulkopoliittikkaa jolloin toimijat ovat jo kuolleet. 1950-60 -luvun vaihdetta NL-Suomi suhteissa käsitelleessä [tutkimuksessa] laiton kyllä niin eläviä kuin kuolleita alaviitteisiin, lupia kyselemättä, mm. [tunnetun politiikan]. Ei ollut pahoillaan kun tuli tilaisuus myöhemmin näyttää kohta jossa häntä siteerasin yöpakkasten yhteydessä.”–

“Hallinto-oikeuden keissejä joissa ihmisten nimet ja muut tiedot. Haastattelut viranomaisten kanssa [...], haastattelut pakolaisten kanssa, niissä haastatteluauhoissa ei usein olo koko nimi, mutta ikä, mistä on kotoisin, ammatti, perhesuhteet”.

“Haastattelin kesällä juuri n. 96-vuotiasta [tutkijaa], joka mm. työskenteli [legendaarinen tutkija] kanssa ja tunsu [toisen legendaarisen tutkijan]. Tosin [...] en kysynyt tarkoituksella mitään. Piti miettiä vähän aikaa kannattaako haastattelutilanteessa pyytää miten lupa käyttää haastatteluaineistoa. Ei kannattanut kysyä, että pitäisikö vahvistaa haastateltavalta hänen lausunnoistaan mahdollisesti käyttämäni siteeraukset silloin kun kirja on menossa painoon. Mistä tietää kuinka pitkä aika siihen menee...”

TUTKIJOIDEN KYSYMYKSIÄ

“[...] aineiston säilytys mietityttää, monet asianosaiset ovat jo kuolleet ja olisi hyvä saada tekemäni haastattelut julkisesti saataville muidenkin käytettäville, koska niitä ei voi pitkään enää tehdä. Esiintyisivät siis omalla nimellään. Mitä kaikkea pitäisi anonymisoida?”

“Miten muuten uusi tietosuoja-asetus vaikuttaa tutkijaan/tutkimusyksikköihin? Muuttaako asioita?”

“Vaaditaanko tutkijoilta oma tietoturvasuunnitelma?”

“En sitten tiedä, mikä on Yhdysvaltojen säädös haastatteluille.” > mikä lainsäädäntö velvoittaa milloinkin?

HY:N DATAPOLITIIKKA JA AINEISTOJEN AVOIMUUS

8. Helsingin yliopiston piirissä tuotettu, julkaistuihin tutkimustuloksiin liitetty tutkimusdata on lähtökohtaisesti yhteiskäyttöistä ja avointa. Aineiston löydettävyydestä ja viitattavuudesta on huolehdittava. Aineistojen käytön yhteydessä tutkimusaineistojen tekijät on mainittava hyvän tavan mukaisesti ja Helsingin yliopisto on mainittava tutkimusaineistojen lähteenä. Elinkeinoelämän ja yhteiskunnan toimijoiden käyttöön jalostetuista datakokonaisuuksista voidaan periä korvaus.

¹ Tutkimusdatapolitiikka koskee tutkimushankkeissa tuotettavia, käytettäviä ja muokattavia digitaalisia tutkimusaineistoja eli tutkimusdataa. Tutkimusdatapolitiikan ulkopuolelle on rajattu fyysiset aineistot, joihin tutkimusdata perustuu (esim. paperiaineistot) sekä biologisen tutkimusmateriaalin käyttö. Tutkimustoiminnassa syntyvien asiakirjojen ja aineistojen säilytystä ohjaavat [asiakirjojen säilytysohje eli arkistonmuodostussuunnitelma](#) (2013) ja yliopistojen yhteistyönä laadittu [tutkimusaineistojen säilytyskriteeristö](#) (Tutkimustoiminta. Asiakirjat, aineistot, dokumentointi. Helsinki 1997). Biologisen materiaalin käyttöä tutkimuksessa ohjaa erillinen [lainsäädäntö sekä lupakäytännöt](#).

DATA O'CLOCK?

- Christine Borgman: älä kysy mitä data on, kysy milloin data on
- Historiatieteessä data on kun tutkija vetää johtopäätöksen, esittää väitteen, viittaa lähteeseen

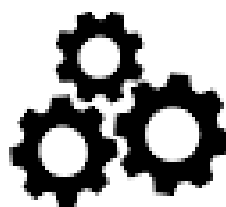
F
indable

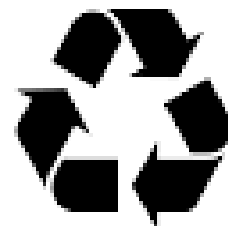
A
ccessible

I
nteroperable

R
eusable

OMA TUTKIMUKSENI

AIHE

Tutkimuseettinen itsesääntely ja hyvän tieteellisen käytännön määrittelemisen tiedeyhteisössä.

TAPAUKSET

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (ylhäältä alas), avoimet tutkimushankkeet (alhaalta ylös)

AINEISTOT

Sisältävät arkaluonteisia henkilötietoja:

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan arkistoja, joissa pöytäkirjoja, lausuntoja, lausuntopyyntöjä, muistioita ja kirjeenvaihtoa

Eivät sisällä arkaluonteisia henkilötietoja:

Tutkijoiden haastatteluja, tutkimuseettikan alan aikalaiskirjallisuutta

TYÖNKULKU (WORKFLOW)

DISCOVERY / ANALYSIS / WRITING / PUBLICATION / OUTREACH

Google

atlas.ti
QUALITATIVE
DATA ANALYSIS

Office 365

Overleaf

Drive

zenodo

WIKIPEDIA
The Free Encyclopedia

EVERNOTE

UNIVERSITY OF HELSINKI

WORDPRESS

A black rectangular sign with white, bold, sans-serif text that reads "GOOD VIBES ONLY". The sign is placed on a light-colored concrete sidewalk. In the background, there is a blurred view of a building and some greenery.

GOOD
VIBES
ONLY

EETTINEN ENNAKKOARVIO

“Tutkimus on Tutkimuseettisen neuvottelukunnan antamien ohjeiden mukainen ja eettisesti hyväksyttävä.”

Voiko ei-sensitiivinen haastatteludata tuottaa sensitiivistä tietoa haastateltavasta? >
Pseudonymisoin artikkelissa käytetyt lainaukset kontekstista irrotettujen hakukonetulosten estämiseksi

Eettinen arvio kuin aineistonhallintasuunnitelma: elävä dokumentti

TIETOINEN...

TENK tutkittavan informoimisesta:

“Tutkimuksesta tiedottamiseen voidaan lukea kuuluvaksi ainakin seuraavat tiedot:

1. tutkijan yhteystiedot,
2. tutkimuksen aihe,
3. aineistonkeruun konkreettinen toteutustapa ja arvioitu ajankulu,
4. kerättävän aineiston käyttötarkoitus, säilytys ja jatkokäyttö ja
5. osallistumisen vapaaehtoisuus.”

...SUOSTUMUS

“Annan suostumukseni siihen, että kirjallisia haastatteluvastauksiani, puhe-suorituksistani tehtyä tallennetta sekä tallenteen pohjalta kirjoitettua tarkistamaani tekstiä käytetään tutkimusaineistona, opinnäytetöiden aineistona ja tiedeyhteisön sisäisissä tilaisuuksissa sekä opetus- ja koulutustilaisuuksissa esittelymateriaalina. Aineistosta voidaan myös käyttää katkelmia yleistajuisissa julkaisuissa ja ohjelmissa. Aineisto saadaan arkistoida riittävän tietoturvan tason tarjoavaan tieteellisen aineiston arkistoon, esimerkiksi Kielipankkiin, Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon tai Zenodoon.”

SUOSTUMUKSEN RAJOITTEET

- Oikeus tulla unohdetuksi, entä muistetuksi?
- Suostumuksella ei voi ohittaa asetuksen rajoitteita:
itsemääräämisoikeus?
- Miten käy hiljaisten historian?
- Valheellinen tasapaino:
miksi Google saa kahmia henkilötietodataa mustaan laatikkoon, mutta yleishyödyllinen tutkimus kahlitaan?

UUSI HAASTE: RYHMÄYKSITYISYYS (GROUP PRIVACY)

Linnet Taylor:

www.youtube.com/watch?v=BsZ05MVFXLU

Esimerkkinä tekoäly, joka tunnistaa
seksuaalisen suuntautumisen kasvonpiirteistä.

RAKAS JOULUPUKKI

- Tietoinen suostumus ylitse kaiken
- Omadata -sovellutusten saaminen juhlapuheista käytäntöön
- Eettinen arviointi koskemaan myös yritysten henkilötietodatan käsittelyä

heidi.laine@helsinki.fi

@heidiklaine

[tuhat.helsinki.fi/portal/fi/
person/hklaine](https://tuhat.helsinki.fi/portal/fi/person/hklaine)

Thank
you!